

BEZÁRVA, KINT

A *Nem baj, majd megértem* olyan könyv, amely nem ragadja magával az első mondatától kezdve olvasóját, ám egy idő után lehetetlen lesz. Annak ellenére is, hogy bizonyos hibák, amelyek leginkább az elbeszélői nyelv kiforratlanságával állnak összefüggésben, láthatóan, sőt, néhol zavaróan végigvonnak a művön. Ennek magyarázataként olvasható az utószóban a valóság, miszerint Bodor Johanna nem író, hanem táncművész, és hogy férje és barátai unszolására írta meg a könyvet, amely egy történet csupán a lehetséges több millió közül, ám a megjelenés körülményei (Magyarország egyik legfontosabb szépirodalmi kiadója adta ki), valamint a bevezetőben elhangzó félénk kijelentés („A történet még nem tudom, mikor indul ebben az írásban. [Regényben ?]” [8.]) szükségessé teszi, hogy a könyv erényei mellett annak hibáiról is szó essék.

A könyv a főszereplő, Johanna életének talán legfontosabb és legnehezebb éveit mutatja be. A tökéletességért harcoló balerina által átélt szenvedések ugyan nem hatnak újdonságként az ezt a világot nem ismerők számára sem, de éppen a hallott és több művészeti alkotás által is feldolgozott sztereotípiát – amely a balerínák kegyetlen életéről és önfeláldozásáról szól – kerül valamiféleképpen felszámolásra ebben a kötetben. Mindezt azért, hogy míg Johanna mikrokörnyezete, a balettintézet világa is a maga kendőzetlen valóságában jelenik meg, ugyanez mondható el a minden ember és intézmény életét befolyásoló diktatúra bemutatásáról is. A Ceaușescu-diktatúrával, illetve hatásainak, következményeinek feldolgozásával rengeteg író foglalkozik könyveiben, Herta Müllertől kezdve Richard Wagneren, Franz Hodjakon, Csíki Lászlón, Tompa Andreán, Láng Zsolton át egészen Dragomán Györgyig – természetesen a teljesség igénye nélkül –, ám balerínákról eddig szó sem volt. A két „rend-

Bodor Johanna:
Nem baj, majd megértem
Magvető, Budapest, 2014

szert” egymás mellé állítása kétségtelenül a könyv legnagyobb újdonsága, és erénye is egyben.

A balettintézet célulvű kegyetlensége a diktatúra értelmetlen embertelenségével áll ellentétben, így előbbi kiút, menedék, sőt, egész egyszerűen: a túlélés záloga. A diktatúra destruktív hatása a balettintézet működésére is rányomja a bélyegét, hiszen az amúgy is megterhelő fejlődés mellett olyan dolgokkal is meg kell a baletttozni vágyóknak küzdenie, mint például a hajnalban, titokban megtartott próbák vagy a fűtetlen termek. A hatalom a balerínák, jelen esetben Johanna életébe történő beavatkozása pedig eddig ismeretlen szegletét mutatja be a diktatúra mindennapjainak. Mert a speciálisan a balerínák életében fellépő problémák – mint például a tökéletes rüsztert hozott áldozatok – mellett a mindenki számára nélkülözhetetlen szükségletek (a vasalón melegített víz, a fűtés, az étel stb.) hiánya vagy éppen a sorban állás filozófiája is megjelenik. Utóbbi annak ellenére is érzékletes tud lenni, hogy nem először olvashat róla könyvek lapjain az olvasó: „A sorban állás művészetéhez érdekes türelemfajta alakult ki az emberben. A jutalomfalat módszere 22 millió embert manipulált és varázsolt el. Hibátlanul működött a rendszer. Ha képes voltál ehhez idomulni, akkor élelmet vittél haza, ami olyan sikerélményt nyújtott, mintha ez lett volna az élet egyetlen értelme. A boldogság ingerküszöbe ilyen alacsony szintre süllyedt. Ha az ilyen típusú sikerélmény elszédített: elvesztél. Veszélyes, ha a túlélés szempontja uralja el az ember gondolatait, lelkét és idegrendszerét.” (67.)

Ennek a túlélésnek a záloga a szövegben a művészet, a fiatal Johanna esetében a balett iránt érzett elhivatottság és szenvedély, amely önmagában is nagyon erős jellemformáló erő volna, akkor is, ha nem a nyolcvanas évek Romániája szolgálna a történet háttéréül. Az ebben az időszakban térdre kényszerített értelmiségi rétegnek a túlélésért folytatott küzdelme is megjelenik a regényben, a névházasság útján történő Magyarországra település, de az éppen nővé cseperedő lány szerelmei, vagy a családja mindennél előbbre helyezése is fontos szerephez jutnak. A fentiek együtthatása egy rendkívül összetett jellemet eredményez. Ezeknek a kötelekeknek a meglétével magyarázható az, hogy a fiatal lány a balettban kikerülhetetlen, a szerelemben utánozhatatlan, a diktatúrában pedig bánthatatlan akar lenni. Minden mozdulatát előre megtervezi, a kedélyességét, humorát pedig pajzsként használja a rá leselkedő nehézségek ellen. A cselekményben mindez kvázi sikeresnek mondható, ám ez a jellemábrázolás válik azzá a ponttá (és ez a többi, könyvben felbukkanó szereplő megajzolására is igaz), amikor az olvasó problémaként érezkelheti, hogy aki emlékezik, az nem hivatásos író. Ugyanis egy jól átgondolt, kiforrott prózanyelvvvel rendelkező szerző, úgy vélem, sokkal jobban össze tudta volna szálazni a fent említett kötelekeket. Például az apa iránt érzett feltétel nélküli elköteleződés, vagy a családi kapcsolatok (esetlegesen a különböző férfakkal való kap-

csolat) motivációi háttérbe szorulnak a balerina-lét és a diktatúra leírásai mellett. Tudatos szerkesztés és regénystruktúra mellett ez értelmezhető lenne ezen rendszerek azon jellemzőinek kidomborításaként, miszerint magukba olvasztják az egyént, ám úgy gondolom, hogy jelen esetben inkább a kifejtetlenség mozzanataként kell tekintenünk erre a fejleményre, amely éppen ösztönszerűsége miatt nem tudta elérni a lehetséges célját. Ezeket a feltevéseimet úgy fogalmazom meg, hogy természetesen tisztában vagyok azzal, hogy több tíz év távlatából leírni valakinek egykori önmagát, jellemét és érzéseit, valamint felvázolni az őt ért hatásokat akkor sem egyszerű feladat (és eredményez feltétlenül sikeres próbát), ha történetesen író az, aki erre vállalkozik.

A kiforrotlan prózanyelv ugyanakkor sokkal zavaróbb és a kötetben végigvonuló hibákat is eredményez. A szöveg bővelkedik leginkább a publicisztikában használatos kifejezésekben, furcsa, terjengős megfogalmazásokban, szinonimák indokolatlan halmozásában, esetenként képzavarokban. És bár körülbelül az első ötven oldal után valamelyest hozzászokhat ezekhez az olvasó, azért sajnos sokat levon az olvasottak értékéből. Főképp, hogy az ismétlés a szerkezetekben is előfordul: a Johanna körül megjelenő szereplők jellemzése ugyanazokkal a fordulatokkal történik, egy-egy bemutatás alapján nem is feltétlenül különülnek el a történetben felbukkanó jellemek (pl. mindenkinek nagyon jó humora van). Ezen negatívumok mellett azonban fontos megemlíteni, hogy bár a fent említett hibák nem elválaszthatatlan velejárói a személyes hangnemenek, ez esetben értelmezhető az elbeszélő érzékenységének, őszinteségének, és az álcái mögött jelen lévő kiszolgáltatottságának a prózanyelvben történő lecsapódásaiként. Legfőképp azért, mert Johanna személyes sorsának alakulása, a vele történtek és a már em-

lített tény ismerete (hogy ez csak egy a lehetséges több millió történetből) lesznek azok a momentumok, amelyek végül végigolvasásra készítetnek, mindamelllett, hogy pontos képet festenek a balerínák és a Ceaușescu nevével fémjelzett diktatúra világáról is.

Ahogy azt már említettem, senki nem gondolta, hogy a balerínák élete csak fényűző előadásokból, sikerből és gyönyörű jelmezekből áll, hiszen általában ugyanannyi szó esik az ezek hátterében zajló munkáról, fájdalomról, türelemről és kitartásról is. Bodor Johanna megmutatja a balettnak a sötét oldalát, amely nem merül ki ennyiben. Végigérve a történeten, a fiatal balerínával együtt átélhető a Románia elhagyásához elengedhetetlen névházassághoz szükséges papírok megszerzésének pokla, a család hiánya, a Mihaival való szerelemnek lassú beteljesülése, majd szinte azonnali leépülése, a talán mindennél jobban vágyott balettkarrieréről való lemondás keserűsége, és a diktatúrában élni próbáló fiatalok mindennapjai is. A kötet lapjain a hatalom kegyetlenségének, az ellenőrzéstől való félelemnek Johanna személyes történetén át olyan rétege jelenik meg, amely az azt át nem élő számára szinte elképzelhetetlen. Mindezeknek köszönhetően pedig érthető, hogy a balett kemény világa hogy válhat az egyetlen olyan dologgá, amely kimenekíthet egy fiatal lányt országa rendszeréből ugyanúgy, mint családi és szerelmi kötetlekei alól. Őszinte és megható történet Bodor Johanna memoárja, amely hibái ellenére is megrázó láttelepet nyújt a nyolcvanas évek Romániájáról, ahol nem csak a fiatal balerínának, hanem mindenkinek *két lehetősége volt: vagy végigtáncolt a kifeszített kötélén, vagy zuhant, mert zuhanni akart*. Hiszen bezárva éltek, odakint.

■ **Takács Éva** (Győr, 1990): 2012-ben végzett az ELTE BTK magyar szakán, ahol az irodalom mellett művelődéstudománnyal és szerkesztői ismeretekkel is foglalkozott. Jelenleg ugyanitt folytatja tanulmányait, az irodalom- és kultúratudomány mesterképzés végzős hallgatója. Kritikái különböző folyóiratokban 2011 óta jelennek meg. Jelenleg Budapesten él.

